

OUDEWATER.

Ofschoon Oudewater even over de grens van de provincie Utrecht ligt, heeft het Bestuur van Oud-Utrecht gemeend, de omschrijving van het terrein der Vereeniging niet zoo rigoreus te moeten uitleggen, dat de kaas- en touwstad niet onder haar belangstelling zou vallen.

De mededeelingen die hier volgen zijn voor een groot deel ontleend aan een beschrijvend artikel van wijlen Mr. J. C. Overvoorde in het Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond, van 1910. Uitvoeriger vindt men Oudewaters geschiedenis medegedeeld door G. R. Kinschot in zijn, in 1747 te Delft verschenen Beschrijving der stad Oudewater.

Van ouds behoorde „Oudwatere” tot het Sticht Utrecht. In 1265 kreeg het stadsrecht van den utrechtschen bisschop Hendrik van Vianden. Zijn opvolger Jan van Nassau gaf het stadje in 1280 in pand aan den graaf van Holland. Daar het pand niet werd afgelost, is Oudewater hollandsch geworden en gebleven.

In de eeuwige wrijving tusschen Utrecht en Holland was deze stad, door haar ligging op de grens van het Sticht, voor Holland een gewaardeerd bezit. Benijdenswaardig is zoo'n sleutelpositie overigens niet, zooals ook Oudewater in 1349 ondervond, toen het, in den strijd tusschen Margareta, gravin van Holland en den utrechtschen bisschop Jan van Arkel, door de Utrechters belegerd, ingenomen, geplunderd en verbrand werd.

In den Opstand tegen Spanje droeg Oudewater vroeg zijn deel. Reeds 19 Juni 1572 koos het de zijde van den Prins. Zware jaren stonden toen voor de deur. Dunde de pest in 1574 de bevolking tot op een vierde, in 1575 sloegen de Spanjaarden het beleg voor de stad. Tegen een groote overmacht heeft de zwakke bezetting het eenige weken uitgehouden. Op 7 Augustus werd Oudewater ingenomen en uitgemoord. De stad ging in vlammen op, die alleen de kerk spaarden.

De geschiedenis van Oudewater na deze ramp behoeft hier niet vermeld. Ze is die van zoovele plattelandsstadjes: er gebeurt niet veel. Zijn groote bekendheid dankte Oudewater vroeger niet aan politieke voorvallen, maar aan de daar gevestigde *Heksenwaag*.

Een der wijzen waarop werd vastgesteld of iemand een heks was, bestond in het wegen van den verdachten persoon. Daarbij werd uitgegaan van de meening, dat een werkelijke heks aanmerkelijk minder gewicht moest hebben dan het postuur deed vermoeden. Karel V komt de eer toe, dat hij, op instigatie van zijn biechtvader, dit gebruik aangewend heeft om vele ongelukkigen voor de verdenking van tooverij of hekserij en de daarop volgende pijniging en straf te behoeden. Hij wees n.l. Oudewater, waar in die dagen de

stadswaag den roep had van groote nauwkeurigheid en betrouwbaarheid, aan als de stad van het standaardgewicht. Het wegen van een „heks" aldaar stelde dus haar of zijn eigenlijk en juist gewicht vast, wat blijkbaar steeds grooter was dan of overeenkwam met de voorafgaande schatting. Het stadsbestuur gaf daarbij een certificaat af, dat in alle landen van den Keizer rechtskracht had en als onbetwistbaar gold. Tal van ongelukkigen zijn door deze menschevriendelijke instelling aan smaad en dood ontsnapt. Het laatste certificaat werd uitgereikt in 1729.

Geheel juist is dit laatste niet. Want toen in 1929 feestelijk herdacht werd, dat twee eeuwen geleden de laatste „heks" werd gewogen, heeft de gemeente Oudewater opnieuw de gelegenheid geboden zich tegen betaling in de waagschaal te stellen en een officieel certificaat daarvan te ontvangen . . . en heel veel heksjes uit stad en omtrek hebben die kans niet laten voorbijgaan.

Behalve de kerk dateeren alle bouwwerken van na de verwoesting van 1575.

Het *Stadhuis* met zijn fraaien renaissance trapgevel werd gebouwd in 1588. In den gevel prijken de wapens van Oudewater, Alkmaar en Delft. Het heet, dat er indertijd tusschen deze drie steden een verdrag bestaan heeft om elkaars poorters op voet van gelijkheid te behandelen.

In de Raadzaal, die nog vrijwel in den oorspronkelijken toestand verkeert, hangt een groot schilderij van den utrechtschen schilder D. Stoop (1650), waarop het beleg van 1575 in alle uitvoerigheid staat afgebeeld. Verder ziet men er o.a. een schoorsteenstuk van Vermeer-achtige allure, de Gerechtigheid voorstellende en portretten van den bekenden hoogleeraar Arminius (1560—1609), den schout-bij-nacht Cornelius de Jong van Rodenburch ¹⁾ en den genees- en scheikundige Dr. Abraham van Stipriaan Luiscius (1763—1829), allen te Oudewater geboren.

De *Ned. Hervormde Kerk*, gesticht in 1329, was aanvankelijk gewijd aan St. Willibrord, later aan den aartsengel Michaël. Zij bestaat uit een schip met zijbeuken, transept en koor, alle van gelijke hoogte en alle door houten tongewelven gedekt, die in de 18e eeuw zijn aangebracht. Nog niet zoo lang geleden is het interieur gerestaureerd. Behalve een achtkantige steenen doopvont uit de 15e eeuw en tal van grafzerken met wapens vindt men er verder een memorietafel voor den in 1613 overleden wiskundige Rudolf Snellius van Royen, in 1547 te Oudewater geboren.

De toren valt op door zijn friesch-aandoend zadeldak en het uitgebouwde carillon (werk van Gerard Both, 1609).

De *Oud-Katholieke St. Michielskerk*, klein van omvang en als

¹⁾ Geb. 1762, overl. 1838; het schilderij is gereproduceerd in *Nederland's Patriciaat*, 2e jrg. 1911, blz. 280.

bouwwerk onbelangrijk, bevat meubilair dat het aanschouwen waard is: het altaar met altaarstuk tusschen rijk versierde gedraaide kolommen en met goed snijwerk; de communiebank met symbolische voorstellingen, een zilveren godslamp en andere voorwerpen, alles uit de tweede helft der 17 eeuw. Van den rijken schat van kerkzilver en paramenten zijn helaas de beste stukken naar Gouda overgebracht.

De nog vrij talrijke en pittoreske *gevels*, die Oudewater bezit, spreken voor zich zelf. Zij dateeren voornamelijk uit de eerste helft der 17e eeuw en toonen verwantschap met die te Dordrecht, Gorinchem en Woudrichem. v. C.

TJEPMA, HEESWIJK EN DE VOORN. B26830

De deelnemers aan onzen zomertocht naar Oudewater, kunnen onderweg in de gemeente Oudenrijn een laatsten, vluchtigen blik werpen op het witte poortgebouw van het voormalige huis *Tjepma*. Over deze heerlijkheid is bijzonder weinig bekend. In de 17e en 18e eeuw was zij in het bezit der familie Quarebbe; omstreeks 1835 komt Jan Jacob Frykenius als eigenaar van „het buitengoed Tjepma” voor. Volgens den tegenwoordigen bewoner van het poortgebouw zou het huis omstreeks het begin dezer eeuw zijn afgebroken. Afbeeldingen ervan schijnen nooit vervaardigd te zijn. Binnenkort zal ook het poortgebouw worden geslecht.

Verderop, in het land van Montfoort, passeert men het, evenals Tjepma links van den weg gelegen, huis *Heeswijk*. De voormalige heerlijkheid van dien naam was een leen van de provincie Utrecht. In de 18e eeuw komt iemand van de familie van Utenhove, in de vorige eeuw een Strick van Linschoten als eigenaar voor.

Voor de geschiedenis van het *huis te Voorn*, bij den Stadsdam, waarvan de overblijfselen aan het einde van den tocht bezocht zullen worden, kunnen belangstellenden nog eens het artikeltje opslaan, dat ons medelid, de heer M. N. Acket in het Jaarboekje van 1933, blz. 197 schreef over „Een kasteelruïne aan den rand der stad”. Behalve op andere zaken wordt daar gewezen op den ouderdom van het voormalige huis (Voorn was in 1276 reeds als kasteel bekend) en de merkwaardige ligging van het tegenwoordige landgoed tusschen de nog aanwezige oude Rijnbedding en den lateren watergang, dien wij nu „Oude Rijn” noemen. v. C.

COURANTENRECLAME BIJ DE OPRICHTING DER HOOGESCHOOL. B26831

Onder den titel „Amsterdam — earliest newspaper centre of Western Europe” is in de laatst uitgegeven aflevering van *het Boek* (XXV-1939, blz. 161—197) de Engelsche vertaling opge-